

УДК 373.2.016 : (598.2/075.8)

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

В.Г.Кондратюк, О.М.Якубчик

Анотація. У статті розглядаються організаційні засади дослідницької діяльності під час педагогічної практики в процесі ступеневої підготовки фахівців.

Ключові слова: професійна підготовка, педагогічна практика, науково-дослідницька робота.

Аннотация. В статье рассматриваются основы организации исследовательской деятельности во время педагогической практики в процессе ступенчатой подготовки специалистов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, педагогическая практика, научно-исследовательская работа.

Summary. The article considers the organizational basis of the research activities during the pedagogical practice while gradual training of specialist.

Key words: training, pedagogical practice, (scientific-) research work.

Педагогічна практика є однією з найважливіших складових професійної підготовки майбутнього вихователя, формування його індивідуальних творчих можливостей, необхідних для здійснення навчально-виховної роботи в дошкільних навчальних закладах. Вона є тією ланкою, що пов'язує теоретичну підготовку і подальшу практичну діяльність студентів і слугує передумовою успішного формування їх професійної компетентності.

На наш погляд, такі дослідження в процесі педагогічної практики призначені для оволодіння навчальними дисциплінами, формування навичок самостійної дослідницької діяльності, здатності брати на себе відповідальність, знаходити конструктивні розв'язання педагогічних проблем.

Мета статті – обґрунтувати необхідність самостійної дослідницької діяльності студентів під час педагогічної практики на різних кваліфікаційних рівнях.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що питання організації дослідницької діяльності студентів у процесі педагогічної практики розглядаються в різних аспектах. Останнім часом в Україні реалізовано ряд досліджень, спрямованих на розкриття історичних аспектів наукової роботи в системі вищої освіти (Г.Кловак, В.Кузнецова, О.Мартиненко, О.Микитюк); на формування готовності студентів до науково-дослідницької роботи (Н.Гловин, А.Нелепова, С.Щербина, Г.Беленька, О.Богініч, С.Ладивір, Т.Поніманська); на розвиток дослідницьких якостей у дітей дошкільного віку (С.Водовозова, М.Верекса, О.Верекса, І.Карабасва).

У дидактиці вищої освіти проблеми формування дослідницьких умінь вивчали Г.Беленька, В.Литовченко, С.Балашова, Н.Кічук.

Зокрема Г. Беленька вважала, що дослідницькі вміння є сукупністю систематизованих знань, умінь і навичок особистості, поглядів і переконань, які визначають готовність студентів до творчого розв'язання дослідницьких завдань. Нею визначені дидактичні, операційні, організаційні, практичні, комунікативні, дослідницькі вміння [4, с.76].

На думку В.Литовченка, до складу дослідницьких умінь входять уміння аналізувати вихідну ситуацію, висувати гіпотезу, моделювати, знаходити альтернативи, здійснювати проблемний аналіз матеріалу, що вивчається, вичленовувати проблему та конкретизувати її в дослідницьких завданнях.

С.Балашова та Н.Кічук вважають, що принципового значення в процесі розвитку творчої особистості набуває формування в неї здібностей до досліджень. Дослідницькі здібності розглядаються як складні психолого-педагогічні утворення, що передбачають знання логіки, процесів наукового обґрунтування й вироблення на його основі дослідницьких умінь [1, с.195].

Для запровадження пошукової та науково-дослідницької роботи в кожному навчальному закладі слід врахувати специфіку навчального процесу, рівень підготовки не тільки студентів, але й викладачів та методистів.

Постановка проблем дослідження. Незважаючи на значний спектр наукових праць, де розглядаються окремі аспекти проблеми організації та проведення досліджень, нечасто зустрічаються роботи, в яких увага акцентується на самостійних наукових дослідженнях, що проводяться майбутніми вихователями в процесі педагогічної практики, особливо на тих, які спрямовані на розкриття дослідницьких якостей студента.

З огляду на це, ми вважаємо за потрібне зосередити увагу на проблемі організації дослідницької діяльності в процесі педагогічної практики.

Барський гуманітарно-педагогічний коледж – заклад ступеневої освіти, де підготовка вихователів дітей дошкільного віку здійснюється за двома освітньо-кваліфікаційними рівнями – молодший спеціаліст і бакалавр. Важливим етапом їхнього професійного становлення є педагогічна практика, яка відіграє системоутворюючу роль у формуванні творчої особистості майбутнього вихователя, забезпечує взаємодію теоретичних знань і практичних умінь.

Розробка основних концептуальних положень практичної підготовки базується на філософському трактуванні практики як специфічно людського способу освоєння світу. Згідно з цим, у процесі практичної діяльності є можливість не просто відтворювати теоретичні знання, а й змінювати власну програму, конструювати нові алгоритми діяльності та поведінки, досягати принципово нових цілей, що забезпечить професійну активність студента (практика в перекладі з грецького "праксис" означає "активність", "діяльність"). У філософському розумінні практика – це діяльність, за допомогою якої людина змінює, перетворює світ. В українському педагогічному словнику педагогічна практика визначається як спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів [5, с.268].

В умовах ступеневої освіти підвищується роль практики, спрямованої на формування в майбутніх вихователів професійних компетенцій щодо реалізації Базового компонента дошкільної освіти в умовах гуманізації педагогічного процесу, що базується на особистісноорієнтованій взаємодії дитини і педагога. Під час педагогічної практики студентам доводиться розв'язувати різнопланові педагогічні завдання, у конкретних ситуаціях прогнозувати хід навчально-виховного процесу і знаходити оптимальні шляхи управління ним. Іншими словами, відбувається не тільки ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в дошкільному навчальному закладі, з передовим педагогічним досвідом, але й надання допомоги навчально-виховним закладам. Загалом це інтенсивна самоосвітня й самовиховна робота майбутніх фахівців, перевірка їхньої готовності до адаптації в умовах реальної дійсності щодо розвитку дошкільної освіти.

У сучасних умовах розвитку дошкільної освіти майбутні педагоги в процесі практичної підготовки повинні постійно прагнути до вдосконалення професійних знань, умінь і навичок, діагностувати та прогнозувати розвиток дитини, удосконалювати форми, методи виховання та навчання дітей, використовувати інновації з метою забезпечення обов'язкової дошкільної освіти та виконання вимог її Базового компонента. На кожному етапі професійного становлення майбутнього фахівця в умовах ступеневої підготовки передбачені різні види практики, у ході яких студенти набувають компетенцій, що відповідають певним освітньо-кваліфікаційним рівням.

Мета педагогічної практики на I освітньо-кваліфікаційному рівні – формування сучасного педагога-професіонала в галузі дошкільної освіти. Головні завдання практики спрямовані на формування в студентів системи педагогічних професійних знань, умінь, навичок, необхідних для виконання кваліфікаційних обов'язків вихователя дітей дошкільного віку; вироблення навичок творчо застосовувати набуті теоретичні знання при проведенні різного роду роботи з дітьми; формування

Матеріали V Міжнародного семінару «Концептуальні основи підготовки спеціалістів: традиції та перспективи в контексті реалій сучасної освіти»

навичок спостереження та аналізу педагогічної діяльності, умінь осмислювати і використовувати передовий педагогічний досвід; стимулювання до пошуку найбільш ефективних методів виховання і навчання дітей; формування в практикантів навичок роботи з дитячим колективом з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також взаємодії з батьками, яка ґрунтується на гармонійному поєднанні родинного і суспільного виховання; розвиток професійних здібностей майбутніх вихователів, їхнього інтересу та любові до педагогічної діяльності, до професії педагога.

Отже, мається на увазі така організація навчальних занять з використанням завдань дослідницького характеру, коли студенти демонструють уміння самостійно здобувати нові знання; а під час практики вони самі активізують творчість дітей, розкривають їхні здібності до формулювання проблем, спонукають до самостійного пошуку нових рішень, використовуючи на заняттях методи ділових ігор, мозкового штурму, творчих проєктів.

Метод проєктів – це самостійне дослідження різних тем, що проводиться студентами протягом тривалого періоду часу в ході педпрактики, на завершення якої вони представляють певний результат.

Цінність технології проєктування полягає в тому, що вона:

допомагає побачити зв'язок між індивідом та зовнішнім світом;

вчить самореалізації під час будь якої діяльності, планування власного часу і роботи за графіком;

дозволяє керувати процесом спілкування під керівництвом викладача;

створює можливості для взаємодії в стінах навчального закладу і поза його межами;

вчить представляти і захищати публічно результати своїх досліджень і свою думку, що є важливими навичками і в особистій сфері, і в професійній діяльності.

Так, у процесі вивчення теми «Методика ознайомлення дошкільників зі свійськими та дикими тваринами» студентам було запропоновано познайомитися з технологією проєктування.

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти, зокрема в освітній лінії «Дитина в природному довкіллі», виокремлено завдання вихователя при ознайомленні дитини з природним довкіллям. Одне із них – викликати в дитини потребу дбайливо ставитися до фауни найближчого природного довкілля [3, с.17].

За сучасних вимог, коли великого значення надається розвитку пізнавальної активності дітей, виробленню в них прагнення до здобуття знань, вихователі ДНЗ не повинні залишати поза увагою виховання в підростаючого покоління гуманного, дбайливого ставлення до світу тварин.

Проаналізувавши зміст Базового компонента дошкільної освіти, Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» і методичних посібників, маємо підстави стверджувати, що доцільним у роботі майбутнього вихователя з дітьми є використання методу проєктів, оскільки в процесі проєктування дошкільники набувають нових знань, умінь і навичок, виконуючи практичні завдання-проєкти.

Методику проєктної технології розробив французький учений, педагог і мислитель Селестен Френе. Суть проєктної технології полягає в стимулюванні майбутніх педагогів до вивчення актуальних проблем сьогодення, у раціональному поєднанні теоретичних знань учасників проєкту з практичним застосуванням їх для розв'язання конкретних завдань.

Метод проєктів допомагає реалізувати діяльнісний підхід у навчанні, тобто застосувати набуті знання й уміння та інтегрувати їх під час педагогічної практики. Він дає можливість студентам об'єднатися у творчі групи за інтересами, забезпечити різноманітну рольову діяльність у процесі роботи над проєктом, сформувати обов'язковість виконання завдань у визначені терміни; передбачає взаємодопомогу.

Під час професійної підготовки студентів Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського заздалегідь було розроблено творчий проєкт, який включав реєстраційну картку за проєктом, назва якої «Розвиток пізнавальної активності дошкільників у процесі ознайомлення зі свійськими та дикими тваринами». Було складено анотацію до проєкту, визначено мету і завдання, сплановано заходи з проблем ознайомлення дошкільників зі свійськими та дикими тваринами.

Організуючи роботу над технологією проєктування, як було сказано вище, учасники об'єдналися у творчі групи, й обрали керівників. Кожна творча група отримала завдання, яке повинно реалізуватися в ході педагогічної практики, зокрема: спостереження за тваринами; пошуково-дослідницька робота з метою виявлення рівня знань дошкільників про тварин; спостереження за мешканцями тваринного світу; виготовлення дидактичних ігор для ознайомлення дітей зі свійськими та дикими тваринами; співпраця з сім'ями вихованців з метою виховання в них дбайливого ставлення до тварин; створення фотоальбому «Тварини – наші менші брати!»; участь студентів та дітей в акції «Ми тваринок любимо, піклуємося про них, годуємо» та ін.

У ході педагогічної практики студентами було проведено дослідження з метою з'ясування рівня

знань дітей дошкільного віку про свійських і диких тварин, за орієнтовною схемою (табл. 1):

Таблиця 1

№ п/п	Назва ДНЗ	Вікова Група	Розуміння значення слова "тварина". Яких тварин знає?	Впізнання тварин за картинкою	Уявлення про величину, покриття забарвлення тварин	Знання про спосіб життя тварин(де живе, чим харчується, як пересувається, які звуки видає)	Знання про сезонні зміни в житті тварин	Результати дослідження за рівнем знань		
								Високий	Середній	Низький
	№8 Дружба м.Бар	Старша 23 дитини	18 дітей	20 дітей	17 дітей	13 дітей	10 дітей	52,1%	34,5%	13,4%

Результати досліджень показано в таблиці 1.

Студенти проводили дослідження з дітьми старшої групи ДНЗ №8 «Дружба» м.Бар. Участь в експериментальному дослідженні брало 23 дитини. Результати дослідження за рівнями знань дітей про тварин були такі: 52,1% – високий; 34,5% – середній; 13,4% – низький.

З огляду на наш досвід, можна стверджувати, що використання методу проектів у ході педагогічної практики є ефективним засобом активізації творчого мислення студентів та продукування оригінальних ідей. Про це свідчить низка різноманітних заходів, розроблених і проведених студентами, які вони зможуть активно використовувати в подальшій практичній роботі.

Упровадження технології проектування в процесі ознайомлення дітей дошкільного віку зі свійськими та дикими тваринами сприяє підвищенню рівня педагогічної майстерності студентів; дає змогу їм активно взаємодіяти; пробуджує прагнення виявляти свій творчий потенціал; залучає до пошуково-дослідницької діяльності; сприяє врахуванню інтересів, нахилів та здібностей; вчить аналізувати ситуацію, робити висновки й узагальнення; формує вміння працювати творчо; готує майбутнього вихователя до безпосередньої професійної діяльності в дошкільному навчальному закладі.

На четвертому курсі проводиться активна пробна практика, яка дозволяє створити умови для самореалізації особистості студента; залучати його до вирішення творчих завдань; грамотно проектувати логіку педагогічного процесу, використовуючи різні засоби, форми, методи, інноваційні педагогічні технології; виявляти проблеми, актуальні для дітей конкретної групи; використовуючи різні методи дослідження, оволодівати функціонально-діяльними вміннями, необхідними для самоаналізу, самопостереження, саморозвитку.

Завершальним етапом теоретичної і практичної підготовки студентів є переддипломна практика, яка виявляє рівень та якість їхніх професійних знань, умінь, навичок, передбачає формування в практикантів вміння володіти сучасними засобами пошуку, обробки і накопичення інформації, необхідної для роботи з дітьми, батьками і колегами.

Практична підготовка на I освітньо-кваліфікаційному рівні в коледжі з опануванням блоку теоретичних знань і успішним складанням державних іспитів дає підставу для видачі фахівцям диплома молодшого спеціаліста.

Основними видами практики на II освітньо-кваліфікаційному рівні є навчально-дослідна та переддипломна, які пов'язані з виконанням і захистом курсової (дипломної) роботи, з організацією науково-педагогічних та психологічних досліджень.

Мета навчально-дослідної практики – вивчення вікових та індивідуальних особливостей дитини в найбільш типових ситуаціях її життєдіяльності в дошкільному навчальному закладі та родині. Така діяльність здійснюється в умовах максимально наближених до педагогічного процесу, будується на дидактичному матеріалі, що застосовується для виховання і навчання в дошкільному навчальному закладі, засновується на взаємодії педагога з дітьми.

Після розробки програми та методики експериментального дослідження відповідно до теми курсової роботи на практиці студенти включаються у творчу дослідницьку діяльність, здійснюють діагностику індивідуальних особливостей дитини: вивчають індивідуальні характеристики, розвиток емоційної і пізнавальної сфери, рівень трудової вихованості, ігрової, навчальної діяльності, розумових процесів та інтелектуальних здібностей, вивчають готовність до школи.

Для розв'язання цих завдань майбутні спеціалісти мають змогу використовувати вже відомі їм методи науково-педагогічного дослідження на більш високому рівні. Це систематичне й багаторазове спостереження з використанням різних засобів фіксації; педагогічний експеримент, який є джерелом одержання фактів і одночасно елементом перетворення педагогічних явищ; бесіда як засіб вивчення особистості дитини; метод незалежних характеристик, інтерв'ювання та анкетування батьків,

вихователів і вивчення продуктів діяльності дитини.

Чітка організація навчально-дослідної практики сприяє вихованню в студентів потреби в чіткій побудові навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі на діагностичній основі, необхідності в постійному самодіагностуванні та самоаналізі; формуванню аналітико-діагностичних умінь і навичок; виробленню творчого дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

На шостому курсі організовується переддипломна педагогічна практика, під час якої студенти проводять систему занять у дошкільних навчальних закладах, розширюють діапазон їх форм, розвивають життєву компетентність дитини. Це є показником прагнення майбутніх вихователів до самовираження, неординарності в підходах до освітньо-виховного процесу, умілого використання теоретичних знань у практичній діяльності. Майбутні вихователі самостійно готують і проводять різні заходи відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, спрямовані на реалізацію теми курсового (дипломного) дослідження. При цьому синтезуються знання з психології, педагогіки та часткових методик і перевіряються в конкретних педагогічних ситуаціях. Також вони набувають досвіду в роботі з батьками, самостійно готують і проводять бесіди, читають лекції з проблем виховання на батьківських зборах.

У процесі переддипломної практики майбутні бакалаври можуть використовувати в роботі з дітьми інноваційні педагогічні технології, теоретичне ознайомлення з якими відбулося на II освітньо-кваліфікаційному рівні. Вони набувають методичних навичок у використанні особистісно орієнтованої моделі навчання, педагогіки співробітництва, здійснюють індивідуалізацію, диференціацію, узагальнюють і систематизують свій практичний досвід. Усе це підвищує фундаментальність і самоцінність практики.

Про результати дослідження майбутні бакалаври доповідають під час захисту педпрактики. Студенти розробляють методичні рекомендації, дидактичні матеріали для дошкільних навчальних закладів різних типів та родин.

Підсумком цього етапу практики можуть бути статті у фахових журналах і збірках наукових праць, Web-сторінки в Інтернет-мережі, участь у науково-практичних конференціях, видання студентського наукового вісника.

Основним результатом практики є дипломна робота, успішний захист якої та складання двох державних іспитів стають підставою для видачі випускникам дипломів бакалавра зі спеціальності «Дошкільна освіта».

Педагогічна практика в системі ступеневої підготовки фахівців з дошкільної освіти забезпечує їхню готовність до постійного вдосконалення, професійного росту, збагачує творчий потенціал, бажання зробити дитину щасливою, сформувати її життєву компетентність.

Висновки. Отже, педагогічна практика – невід’ємна складова частина професійної підготовки фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів. Вона забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх вихователів з їх практичною діяльністю в навчальному закладі, сприяє формуванню творчого ставлення до педагогічної діяльності, визначає ступінь професійної здатності й рівень педагогічної спрямованості. Самостійна наукова діяльність у період педагогічної практики виступає одним із найважливіших засобів інтеграції науки й освіти в процесі навчальної підготовки, є суттєвою частиною науково-дослідницької роботи студентів. Вважаємо, самостійні наукові дослідження, які проводяться студентами в період педагогічної практики, зокрема ті, що спрямовані на розвиток дослідницьких якостей дітей, повинні бути планованою роботою, котра виконується за завданнями і під науково-методичним керівництвом методистів навчального закладу.

Література

1. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи/ Л.В. Артемова – К.: Кондор, 2012. – 272 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі»/ Наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко. – 2-ге вид., випр. – К.: Світоч, 2008. – 430с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)/ Затверджений наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 615 від 22.05.2012р // Дошкільне виховання. – 2012. – №7. – С.4-19.
4. Беленька Г.В. Організація і проведення наукових досліджень у галузі дошкільного виховання/ Г.В. Беленька. – К.; 2001. – 196 с.
5. Гончаренко С.І. Український педагогічний словник/ С.І. Гончаренко. – К., Либідь, 1997. – 374с.
6. Історія дошкільної педагогіки: [хрестоматія]/Упоряд. З.Н. Борисова, В.З. Смок. – Київ: «Вища школа», 1990. – 422 с.
7. Інновації в дошкільлі. Програми , технології, проекти, ідеї, досвід: Посібник на допомогу дошкільним працівникам / Авт.-упор.: Л.В.Калуська, М.В.Отрошенко. – Мандрівець, 2019. – 376с.
8. Саприкіна О.В. Організаційно-методична практика в дошкільних закладах: (навчально-методичний посібник)/ О.В. Саприкіна. – Луганськ: СПД Резников В.С., 2010. – 108 с.